

Elérhetőség, minőség, rugalmasság

■ BÖLCSŐDEFEJLESZTÉSEK A HEFOP KERETÉBEN

Az Európai Unió fejlesztések keretében megvalósuló pályázati programokról sokan tudnak, egyre többen pályáznak. Mások úgy érzik, kevés az információjuk, esélytelenek vagy legalábbis bizonytalanok, gyakorlatlanok, ezért gyanakodva vagy vágyakozva, de bátortalanul szemlélik a sikereket elérőket. Nagy szükség van arra, hogy minél szélesebb körben megismerhetővé váljanak azok a sikeres programok, amelyek újabb pályázókat ösztönözhetnek, jó ötleteket adhatnak, vagy éppen segíthetnek meggyőzni a kétkedőket.

A 2004-2006. közötti időszakban a HEFOP 2.2 programjainak keretében megvalósult projektekről – amelyekben a társadalmi beilleszkedés elősegítése érdekében a szociális szakemberek képzése, valamint a szociális- és munkaügyi szolgáltatások együttműködési modelljének kidolgozása és gyakorlati modellezése történik –, valamint a 2007-2013. közti időszakban a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) két kiemelt projektjének – Szociális szolgáltatások modernizációja (TÁMOP 5.4.1) és a Gyermekesély program megalapozása (TÁMOP 5.2.1) – megvalósításában érintett programokról, akciótervekről és megvalósuló jó gyakorlatokról folyamatosan írunk. Csatlakozónkban most induló állandó mellékletünk elsőként a kora gyermekkori ellátásokban főszerepet vállaló bölcsődékkal foglalkozik.

BÖLCSŐDEI TRENDEK

Az elmúlt 20 évben jóformán alig nyitottak új bölcsődét, részben forráshiányra, részben ideológiai okokra hivatkozva – a korábban jól kiépült bölcsődei rendszer folyamatos leépülésének és presztízscsökkenésének lehettünk tanúi. Ez, az anyagi és a humán erőforrások, a szakmai-módszertani háttér meggyengülése, a nagy fluktuáció mellett is meglévő társadalmi igényt kielégítő intézményrendszer azonban a folyamatos megújulásért dolgozik. Fejleszti a korszerű kihívásoknak is megfelelőbb szakmai protokollokat, harcol az intézményösszevonások-bezárások ellen, megpróbálja felvenni a versenyt a kisgyermekgondozásban megjelenő alternatív szolgáltatókkal. Mindez nagyjából kétféle irányt szab a megújulási hullámnak: egyfelől megfigyelhető, hogy a bölcsődék jelentős része az alapellátási feladatainak maximálisan jó minőségű megvalósítását tekinti feladatának, és nem kísérletezik új profil létrehozásával. Jó esetben. Megteheti, hiszen többnyire folyamatos telházval üzemel, nem ritka szülői kérés a 2010-re szóló felvételi előjegyzés. Ezzel az extrának mondható kereslettel természetesen nehéz kívülről diktálni az elvárásokat, határozottabban kommunikálni a család igényeit, vagy akár csak az ellátás színvonalát kritizálni, hiszen a legtöbb településen nincsen más lehetőség, ami biztosan megnehezíti a partneri viszony fenntartását. Ha nem tetszik, el lehet menni. A másik trend ott jellemző, ahol megjelennek a gyermekgondozás feladatait részben vagy akár egészben a bölcsihez hasonlóan vagy nagyon is másképp megvalósító, magánintézmények, civil-szervezetek, alapítványok. Ma már – részben tudatos jogalkotás, részben civil szülői, pedagógiai önszerveződés okán – lehetősége van a családnak többféle ellátásból, szolgáltatásból választani azt, amelyik a leginkább megfelel a gyerek igényeinek és a szülők, testvérek életritmusának, napirendjének, programjának. Mivel egyre inkább bővülnek a lehetőségek, a bölcsődék egy része ezt kihívásnak tekintve változtat korábbi profilján, szabályain: rugalmasabb, a szülőkhöz-gyerekekhez jobban szabott, egyedi igényekhez is alkalmazkodni képes ellátást nyújt, az alapellátási feladatainak sérülése nélkül, hiszen azé a prioritás. Bővülő szolgáltatásaival vonzani igyekeznek az egyébként könnyen elcsábuló ügyfeleket. Kérdés persze – és számos szakmai fórum vitatémája is ez –, hogy jó-e ez a verseny, jót tesz-e a bölcsőde szakmai életének, a benne dolgozóknak, a bővülő kínálati oldal szereplőjeként itt van-e a helye ennek az intézménynek, vagy ez tévút: itt nem kliensek vannak, nem szolgáltatóházat üzemeltetnek, nem versenyeznek. Fontos kérdés. Alapkérdés, hogy mi a jó a gyereknek, hogyan viszonyulnak a családhoz, komfortos-e ez az ügyfélközpontúra hangolt szerep egy ilyen típusú intézménynek, vezetőjének, dolgozóinak – tudják-e, hogyan kell bánni egy klienssel, hogyan kell kommunikálni, együttműködni, visszajelezni, bevonni. Fenntartható-e hosszabb távon ez a fejlesztési irány, nem luxus-e játszócsoportot működtetni úgy, hogy sok jelentkezőt el kell küldenie a bölcsődének, mert nincs férőhely-kapacitása?

Több és jobb ellátás

Az Unióban már felismerték, hogy a megfelelő gondozási szolgáltatások hiánya továbbra is akadályozza az olyan nők munkaerőpiaci megjelenését, akik kisgyermeket nevelnek. Másrészt ismert tény, hogy sok esetben a gyerek otthon izolált, nem

kapja meg a fejlődéséhez szükséges érzelmi és kognitív stimulációt, ami az iskolai problémákat is előrevetíti.

A tagországok folyamatosan felügyelik a fejlődést 2002 óta, amikor megállapodtak a gyermekgondozás célkitűzéseiről. A legfrissebb adatok szerint, amíg néhány tagország eleget tesz a 90%-os célkitűzésnek a 3 évestől iskoláskorig terjedő korosztály esetében, addig a csecsemők és tipegők (0–3 éves korig) ellátása riasztóan alacsony. A legtöbb esetben a létező szolgáltatások az igények kevesebb mint 10%-át elégítik ki.

Néhány országban a szülők még akkor sem igényelnek több ellátást, ha a csecsemők és tipegők ellátottsága messze a 33%-os célkitűzés alatt van, amennyiben elérhetőek olyan alternatívák, mint például a rugalmas szülői szabadság. Ez a helyzet például Finnországban. Az új tagországokban a trend az, hogy növelik a szülői szabadságot és csökkentik a gyermekgondozási lehetőségeket, ezáltal a nőket az otthonmaradásra ösztönzik.

Még a jó gyermekellátási lehetőségekkel rendelkező országok is rákényszerülnek, hogy rugalmasabb szolgáltatásokat nyújtsanak, az iskola utáni felügyelet is hosszabb legyen a nem hagyományos munkarendek elterjedése miatt. Jelentős különbségek vannak a gyermekgondozási szolgáltatások elérhetőségét tekintve a városi és falusi térségekben.

Több országban az elérhetőséget, minőséget és rugalmasságot javító gyermekgondozási modelleket vezettek be. Sok fejlesztési társaság tesztelte az állami ellátó központok szokásos szolgáltatási idején túli nyitvatartást. Gyermekellátó szolgáltatásokat indítottak a cégek munkarendjét követő nyitvatartási idővel. A cégek gyakran egy vagy több önkormányzattal együttműködve hozzájárultak a szolgáltatások felállításához és működési költségeihez. Sikeresen tesztelték szükséghelyzeti gyermekgondozást ideiglenesen munkát vállaló szülők számára, sőt, még egész napos otthoni gyermekellátást is, amelyet sok helyen az általános ellátás részévé tettek.

(*Forrás: EQUAL: Dolgozni és élni, <http://www.csaladbarat.eu/esettanulmany2.php?id=58>*)

A 2004-2006 között induló bölcsődefejlesztést célzó HEFOP-projektek között többen a második irányra pályáztak. Jellemzően az eddig nem biztosítható, az alapellátást kiegészítő szolgáltatások megvalósítását tűzték ki célul. A kistérségben, településen meglévő igényeket felmérve, a tényleges szükségletekre építve terveztek, vagy éppen máshol megtapasztalt sikeres szolgáltatásokat vezettek be, hiszen ezekre a családok „hamar rászoknak”. Legtöbbször az időszakos, hétfélig gyermekfelügyelet biztosításával, játszócsoporttal, házi gondozónői szolgáltatással, rugalmas nyitva tartással, játék-eszköz-kölcsönzéssel, baba-mama klubbal, szülőcsoporttal bővítették repertoárjukat.

800 ÚJ FÉRŐHELY

Az első hullámban közel 30 beruházási projekt (HEFOP 4.2.) indult el, legtöbb közülük idén, legkésőbb 2008-ban lezárul. Elsősorban felújítás, férőhely-növelés, szolgáltatásbővítés történik, és néhány településen megépül az első bölcsőde. A több mint 3 milliárdnyi ráfordításból országosan közel 800 új bölcsődei férőhely létesül, ezzel több mint 1600 családot, háztartást szolgálnak ki az önkormányzatok.

Kicsi, de annál fontosabb lépés az Unió legfőbb kihívásainak számító gazdasági termelékenység- és versenyképesség-növelés, valamint a demográfiai hanyatlás következményei enyhítésének magyarországi kezelésében. A gondozói szolgáltatások hiánya EU-szinten is komolyan akadályozza a nők munkaerőpiacra lépését és tartós jelenlétét. A 2002-ben Barcelonában elfogadott gyermekgondozási célkitűzések értelmében 2010-re a tagországok 33%-ra növelik a gondozásban részesülő gyerekek arányát a 0–3 éves korosztályban és 90%-ra az ennél idősebb, még nem iskolaköteles gyerekekét. Tíz ország teljesíti, vagy közelíti meg az iskola előtt álló korosztályra vonatkozó barcelonai célkitűzéseket. A kisebbekre vonatkozóakat mindössze 5 ország teljesítette. Két nemrégiben elfogadott stratégia – az *Európai egyezmény a nemek közti egyenlőségért* (European Pact for Gender Equality) és a *Tervezet a nők és férfiak közti egyenlőségért 2006–2010*¹ (Roadmap for Equality Between Women and Men 2006–2010) – is arra készíti az európai és nemzeti döntéshozókat, hogy a nők foglalkoztatását elősegítő és jobb munka/magánélet egyensúlyt teremtő irányelvek gyakorlati megvalósításával a nemek közti egyenlőséget napi valósággá tegyék.

FOLYAMATOS MEGÚJULÁS

Szerencsére azonban a projektek itt nem állhatnak meg: a beruházásokon, felújításokon, új építésekben, férőhelybővüléseken – foglalkoztatottságjavítási, esélyteremtési célokon – túl a bölcsődéknek részt kell venniük olyan speciálisan nekik szervezett továbbképzéseken, amelyek összhangban állnak az EU élet-hosszig tartó tanulás-filozófiájával, a folyamatos szakmai fejlődés felvállalásával, képességfejlesztéssel. A feltételként szabott képzési programban való részvétel a HEFOP 2.2 képzési pályázatainak keresztül vált elérhetővé az érintett bölcsődék számára. Az egyik sikeres, pozitív visszhangú képzésre a Közép-Magyarországi régió közel 1000 dolgozója bevonásával került sor 2004-ben. Ez a létszám az összes bölcsődei dolgozó felét jelenti. A két napos tréning-jellegű képzés nagy tanulsága volt, hogy óriási szükség van képességfejlesztésre, önismereti csoportokra, folyamatos motiválásra a szakdolgozók körében. Sokkal több hasonló, elmélyült, a résztvevőkre fókuszáló tréning kellene, és akik megtapasztalták egy ilyennek a hozadékát, igénylik is a folytatást. Ehhez a képzéshez az unió 25 millió forinttal járult hozzá, ekkora volumen a HEFOP előtti időszakban egyáltalán nem volt jellemző. A szokásos, hagyományos képzések nem élményszerűek – gyakran információközlések, előadások –, nem bevonóak, nem készítik aktivitásra a résztvevőket, nem visznek közel a problémákhoz, nem segítenek igazán a napi munkában, de a motiváció- és perspektívalátásban sem. Noha – csakúgy, mint az intézmény esetében is –, ma már sok minden attól függ, hogy képes-e megújulni, identitást találni, minőséget nyújtani a bölcsőde munkatársa. Képes-e segítséget kérni, fejlődni, önmagát elhelyezni, csapatban dolgozni, megfelelően kommunikálni. A most megépülő-megalakuló bölcsődéknél pedig kivételes esély van arra, hogy a vezető, a dolgozók és a családok a lehető legtöbbet hozzák ki az indulásból: együtt létrehozni a szervezetet, együtt megtanulni jó bölcsődét csinálni.

Erre a támogatások mellett folyamatosan van immár lehetőség, jó pár modellkísérlet beindult az országban. A fenti sikeres

képzés lebonyolítóit is kifejezetten innovatívnak, eredményesnek találták a projektjük kitalálását, felépítését, még a pályázat megírását is. Sok hasznos tapasztalatot merítettek a többszereplős pályázati együttműködésből, a sokszor feleslegesnek tűnő bürokratikus feladatokból is. Aztán újabb képzési projektjük nyert, amely számos ponton kuriózum a hazai továbbképzési palettán.

A JÓ SZÍNVONALÚ BÖLCSŐDÉKÉRT

A Harmónia Gyermekeház Közhasznú Egyesület 2004 szeptemberében a HEFOP 2.2 „A társadalmi befogadás elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével” című projekt kiírására „**Lépésről-lépésre: a családok megváltozott igényeihez igazított napközbeni kisgyermekellátásért**” címmel adott be pályázatot. A projekt teljes költsége 27 320 000 Ft, az igényelt támogatás 25 300 000 Ft volt. A megvalósítást 24 hónapra tervezték, a hosszadalmas szerződés-előkészítés és szerződéskötés miatt azonban csak 2006 áprilisában tudták elkezdni a képzéseket, amelyek így 2008 márciusáig tartanak majd.

Az Egyesület programja a napközbeni kisgyermekellátás területén újonnan létrejövő bölcsődék és egyéb kisgyermekellátók (a HEFOP 4.2. „A társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése” - pályázaton nyertes) szakembereinek komplex humánforrás fejlesztési programot kínál.

– *A hangsúlyt az együttműködési készség javítására fektetjük annak érdekében, hogy megkönnyítsük a kisgyermeket nevelő nők helyzetét a munka világába való visszatéréshez.* – avat be Katona Éva, projektmenedzser a program hátterébe. – *Elképzelésünk szerint ugyanis azok az anyák, akik munkaidejük alatt biztonságban tudják gyermekeiket, könnyebben jutnak arra az elhatározásra, hogy visszatérjenek dolgozni, javítva ezzel saját pozíciójukat és hátrányos helyzetükön. Ez maximálisan harmonizál az uniós törekvésekkel. Az elmúlt 20 évben szinte egyáltalán nem épült bölcsőde, a szakterületnek ezért nincs is gyakorlata és kidolgozott módszertana a működési struktúra kialakítására és beindítására. A régi intézmények rendszere megkövült, a mai rugalmas elvárásokhoz nehezen tud igazodni. Sajnos a szakmai-módszertani háttérintézmények viszont folyamatos átalakulásban vannak, ezért megnehezül a hosszú távú tervezés, stratégiakészítés.*

A projekt három alappillére a hét napos képzés, csapatépítés és szervezetfejlesztés, valamint módszertani ajánlások elkészítése. A program egyik sajátossága, hogy nemcsak a szakdolgozók vesznek részt a képzéseken.

– *A 10 napos programon résztvevő munkahelyi csoport – a kertésztől a szakácsnőn át a gondozónőig – olyan csapatát szerveződik, amely szakmailag, szervezeten, emberileg egyaránt felkészült lesz a bölcsőde indulásakor az új típusú napközbeni kisgyermekellátással szemben támasztott követelmények kielégítésére. A programunkban arra vállalkoztunk, hogy olyan metodikát dolgozzunk ki, amellyel a bölcsőde mint intézmény valamennyi tagja egyenként és szervezetenként is a saját szakterületén hatékonyabban tud működni, mint eddig. Képes alkalmazkodni a családok igényeihez, de saját kompetenciájának megtartásával magas szinten tudja a gyermekeket ellátni, nevelni, fejleszteni. A*

¹ A Bizottság elfogadta 2006. március 1-én, (COM (2006) 92).

HEFOP 4.2 programban új bölcsőde építésére pályázó önkormányzatok közül héttel (Aszód, Veresegyház, Szentendre, Gyömrő, Göd, Budapest XVIII. kerület, Mosonmagyaróvár), partneri szerződés keretében vállalkoztunk arra, hogy a létrejövő intézmények valamennyi dolgozóját felkészítjük az indulásra.

A képzéseken résztvevők között van bölcsődevezető, gondozónő, speciális feladatokat ellátó szakember, konyhai dolgozó, takarító, kertész. A bölcsődei szakembereknek a képzettségük megszerzése óta alig volt módjuk arra, hogy a kor igényeinek megfelelően fejlesszék tudásukat, hogy másfajta megvilágításban lássák a bölcsődei munkát. Akik nem dolgoztak még ilyen vagy hasonló intézményben, őket a bölcsőde világával, sajátosságaival kell megismertetni, hogy érezzék, ők is „részei az egésznek”, a saját munkájukkal hozzájárulnak a gyermekek fejlődéséhez.

Az akkreditált továbbképzéseken csak gondozónők vesznek részt, a konyhai- és takarítószemélyzetről minden szinten elfeledkeznek. Programunk egyedi abban, hogy a kisegítő személyzet képzését is fontosnak tartja, hiszen az ő munkájuk nélkül nem lehet jó gyermekintézményt működtetni. Az eddig megtartott képzések bennünket igazolnak, nagyon pozitívak a visszajelzések az „eddig elfeledettektől”. Meg kell értenünk, hogy van ugyan hierarchia, de mindenki fontos, mindenki vágyik az elismerésre, visszajelzésre, szeretne hangot adni maga is a véleményének. Természetesen nagyon sok múlik a vezetőn, mint mindenütt: mennyire kíváncsi a csapatára, egyáltalán együttműködésben gondolkodik-e, hogyan ért szót a munkatársaival. Sok olyan képességre is szert kell tennie, ami talán régebben fel sem merült. Hiszen a világ és benne a családok, gyerekek is változnak, a szülők elfogadásán, a

velük történő együttműködés és kommunikáció sikerességén nagyon sok múlik, és gyakorlatilag ez meghatározó lehet az egész intézmény megítélését tekintve is. Nem biztos, hogy ami jó volt 20-30 évig, az ma is jó még. A szülők amúgy is nehezen értékelnek, nem is nagyon vannak szempontjaik ehhez, a legtöbben azt fogalmazzák meg, hogy jól érzik-e magukat vagy nem.

Programunk másik különlegessége, hogy a szakmacsoportos képzésen túl, minden intézménynek 2 napos szervezetfejlesztési tréninget is biztosít. Ez a bölcsődei területen ma még alig ismert fogalom, pedig igen nagy szükség van a csapatépítésre, a közös gondolkodásra, önismeretre – a kisgyermekellátó intézményekben különösen. A programban 133 szakember felkészítését vállaltuk, ami töredéke a napközbeni kisgyermek ellátás területén dolgozóknak, de reményeink szerint a program hatékonyságát maguk a résztvevők népszerűsítik majd, és az akkreditált képzések sorában folyamatos lesz majd a jelentkezők száma.

A képzések során felmerült igények és problémák alapján olyan módszertani ajánlásokat készítenek el, amelyek a későbbiekben a teljes szakterület számára hasznosíthatók lesznek. Ebben a szakaszban a konzorciumi partner, a Szociális és Munkaügyi Intézet (az NCSSZI jogutódja) segít, mivel ő jogosult a készülő kiadványok szakmai lektorálására és országos terjesztésére.

A várakozások szerint a közeljövőben a – szinte teljesen – önkormányzati működtetés mellett egyre nagyobb teret kap a civil szféra a napközbeni kisgyermekellátásban. Nekik különösen szükségük lesz olyan módszertani segédanyagokra, jó gyakorlatokra, átvehető modellprogramokra, amelyek megkönnyítik a szakmai eligazodást.

Gy.É.

